

Araştırma / Original article**Facebook bağımlılığının TSSB, depresyon ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi**Mehmet ÇAKICI,¹ Asra BABAYİĞİT,¹ Meryem KARAAZİZ,¹ Özlem CUMHUR¹**ÖZ**

Amaç: Çalışmalar Facebook kullanımının depresyon, TSSB ve bağımlılık üzerinde negatif etkileri olduğunu saptamıştır. Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'taki Facebook bağımlılığı ile TSSB, depresyon ve sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. **Yöntem:** Çalışma 2016 Mayıs-Haziran aylarında yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini 18-65 yaşları arasındaki Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan 982 birey oluşturmuştur. Araştırmada çok tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket, Travmatik Stres Belirti Ölçeği, Facebook Bağımlılık Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeğinden oluşmaktadır. Verilerin analizinde ki-kare, lojistik regresyon ve korelasyon analizi kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmada Facebook bağımlılığı %35.7 olarak saptanmıştır. Depresyon ve TSSB'nin, Facebook bağımlısı bireylerde (FBB) Facebook bağımlısı olmayan bireylere (FBOB) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Facebook bağımlılığında bireylerin genç olması, madde kullanmaması, bekar olması, çocuğu olmaması, ve herhangi fiziksel rahatsızlığının bulunmaması risk etkenleri olarak saptanmıştır. **Sonuç:** Psikoaktif madde bağımlılığı araştırmalarına benzer şekilde, FBB'de depresyon ve TSSB daha yaygındır. Bu kişiler arasında Facebook kullanımının yüksek olması, olumsuz etkilerden kurtulmak için Facebooku kendini iyileştirme aracı olarak kullandıklarını düşündürmektedir. (*Anadolu Psikiyatri Derg 2019; 20(Özel sayı.1):5-9*)

Anahtar sözcükler: Facebook bağımlılığı, depresyon, PTSD, risk etkenleri

The relationship between Facebook addiction with PTSD, depression, and sociodemographic variables**ABSTRACT**

Objectives: Studies show that Facebook addiction (FA) has negative effects on depression, PTSD and dependencies. In this study, the relationship between FA with PTSD, depression and sociodemographic variables in North Cyprus was investigated. **Methods:** The study was applied between May and June 2016. Sample of the study consists of 982 people between 18-65 years living in NC. Multi-stage stratified quota was used. The questionnaire consists of the Traumatic Stress Symptom Scale, FA Scale and Beck Depression Inventory. In the analysis of the data, chi-square, logistic regression and correlation analysis were used. **Results:** In the study, FA was determined as 35.7%. Depression and PTSD were found to be higher in Facebook addicted individuals (FAI) than Facebook non-addicted individuals (FNAI). The risk of facebook dependence is more prevalent among the individuals without substance use, young, unmarried/non-childbearing people, and without any physical illness participants. **Conclusion:** Depression and PTSD is more prevalent among individuals FA, similar with drug addiction researches. The reason of high FA among these people may be suggested that Facebook use is a form of behavior that arises as a means of self-healing to get rid of negative affect. (*Anatolian Journal of Psychiatry 2019; 20(special issue.1):5-9*)

Keywords: Facebook addiction, depression, PTSD, risk factors

GİRİŞ

Facebook gibi sosyal ağ siteleri modern çağda iletişimin temel unsurlarından biri olarak küresel bir fenomen durumuna gelmiştir.¹ Facebook günümüzde 500 milyondan fazla kayıtlı kullanıcı

cısı olan en popüler sosyal ağ olarak kabul edilmektedir.² Aktif Facebook kullanıcı sayısı ABD nüfusunun %85'ine ulaşmıştır.³ Haziran 2018'de günlük ortalama Facebook kullanıcı sayısı 1.47 milyar, 30 Haziran 2014'de ise aylık ortalama kullanıcı sayısı 2.23 milyar olarak saptanmıştır.⁴

¹ Yakın Doğu Üniversitesi, FEF, Psikoloji Bölümü, Lefkoşa, KKTC
E-mail: ozlem.cumhur@outlook.com
doi: 10.5455/apd.64774

6 Facebook bağımlılığının TSSB, depresyon ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi

Türkiye’de internet kullanma oranı %67 olarak bulunmuştur. Aynı raporda 51 milyon aktif kullanıcısıyla Türkiye dünyada dokuzuncu sırada yer almaktadır.¹

Facebook bağımlılığı diğer bağımlılıklara benzer şekilde, kullanımın durdurulamaması, Facebook’ta harcanan zamanın artması ve sosyal medya hakkında düşünmenin artışı olarak tanımlanabilmektedir.⁵ Uluslararası literatür incelendiğinde, İnternet bağımlılığı üzerine yapılan birçok araştırma çalışılmasına rağmen,^{6,7} Facebook bağımlılığına odaklanan ampirik çalışmaların sayısı azdır.⁸ Bunun yanında, bağımlılık, TSSB ve depresyon arasındaki ilişkiyi gösteren araştırmaların alan yazında olduğu görülmektedir.^{9,10} Facebook bağımlılığının ruh sağlığı sorunlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur.¹¹ Bu bağımlılıkların rahatlama amacıyla kullanıldığı göz önüne alındığında, Facebook bağımlılığının, kumar ve madde bağımlılığı ile benzer şekilde, TSSB ve depresyon ile ilgili olduğu düşünülmektedir.¹²

Facebook, son yıllarda gelişen iletişim teknolojilerinin etkisiyle bireylerin yaşamlarında giderek daha yaygın bir tercih haline gelmiştir. Bu nedenle Facebook bağımlılığını inceleyen çalışmaların sayısı hızla artmaktadır. Bu çalışma Kuzey Kıbrıs’taki Facebook bağımlılığı yaygınlığı ve etkileri hakkında yapılan ilk çalışmadır. Çalışmada, Facebook bağımlılığının yaygınlığı ile TSSB, depresyon ve sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın evrenini KKTC’de yaşayan, 18 yaşından büyük Türkçe konuşan bireyler oluşturmaktadır. Son nüfus sayımına bağlı %3 hata payı ve %95 güven aralığı doğrultusunda hesaplanan 994 kişilik örneklem yaş, cinsiyet, şehir/köy ve coğrafi bölge nüfus kotaları göz önüne alınarak çok tabakalı rastgele seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veriler Nisan-Haziran 2016 tarihlerinde ev anketleri yöntemiyle toplanmış ve merkezden başlayıp her üç evden birine girerek ve her evden bir kişiyle anket yaparak seçilen örneklemin evreni temsiliyetini artırması amaçlanmıştır. Araştırmada Sosyodemografik Bilgi Formu, Facebook Bağımlılığı Ölçeği (FBÖ), Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) ve Travmatik Stres Belirti Ölçeği (TSBÖ) kullanılmıştır. Araştırma verileri toplanmadan önce Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurulu’ndan onay alınmıştır.

Bulguların analizinde iki grup karşılaştırılmıştır: Facebook bağımlısı bireyler (FBB) (FBÖ>11) ve Facebook bağımlısı olmayan bireyler (FBOB)

(FBÖ≤11) politetik bir puanlama sistemi ile yapılmıştır. Politetik puanlama, altı alt ölçeğin en az dördünde >3 olarak ayarlanan kesme puandır.¹³ Sosyodemografik değişkenler, TSSB ve depresyon gibi risk etkenlerinin Facebook bağımlılığının oluşumuna etkileri incelenmiştir. Verilerin analizinde Facebook bağımlısı olan ve olmayan grupların sosyodemografik verilerle karşılaştırılmasında ki-kare testi uygulanmıştır. Sosyodemografik değişkenler depresyon ve TSSB (bağımsız değişkenler) ve Facebook bağımlılığı (bağımlı değişken) dahil olmak üzere risk etkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için çok değişkenli lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya 994 katılımcı katılmıştır, 12 katılımcı sorulara tutarsız yanıt verdiği veya tam yanıt vermediğinden istatistiksel analiz için anketlerin 982’si (%98) kullanılmıştır. Katılımcıların %97.9’u Facebook kullandığını belirtmiştir. Facebook kullanıcılarının %17.6’sı (s=173) FBB ve %82.4 (s=809) FBOB idi. Yirmi beş yaşından küçük olan, çocuk sahibi olmayan, anne/baba/akraba ile yaşayan, fiziksel hastalığı olan, psikoaktif madde kullanan, depresyon ve TSSB’li bireylerde Facebook bağımlılığı diğerlerinden daha yüksek oranda saptanmıştır (Tablo 1). FAS puanları ile BDÖ (r=0.007, p=0.822) ve TSBÖ (r=0.099, p=0.003) puanları arasında düşük düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. FBÖ puanları arttığında, BDÖ ve TSBÖ puanlarının da arttığı gözlemlenmiştir. FBB için 25 altında olmak, bekar ve çocuğunun olmaması, fiziksel bir hastalığın bulunması, aylık gelirin 3400 TL’den az olması, madde bağımlılığının olmaması ve TSSB veya depresyonunun olması risk etkenleri olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

TARTIŞMA

Bu çalışmada FBB %35.7 olarak saptanmış ve FBB ile majör depresyon ve TSSB arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Diğer yaygınlık çalışmaları, Facebook bağımlılığı konusunda farklı sonuçlar göstermektedir, ancak bu çalışmaların yöntemi ve kullanılan ölçeklerin farklı olması farklı sonuçlar elde edilmesine yol açabilmektedir. Major depresyonun nokta yaygınlığı %23.5, TSSB’nin ise %19 olarak bulunmuştur. FBB’de depresyon ve TSSB’nin FBOB’den daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bulunan sonuçlara benzer olarak, diğer araştırmalar TSSB ve depresyonun birbirleriyle ve genel olarak bağımlılıklarla yakından ve doğrudan

Tablo 1. Kuzey Kıbrıs'ta Facebook bağımlısı olan ve olmayan bireylerin demografik özellikleri

Demografik değişkenler	FBB (12-90) %	FBOB (1-11) %	χ^2	p
Cinsiyet				
Kadın	45.7	54.3	0.33	0.568
Erkek	43.9	56.1		
Yaş				
25 ve altı	60.7	39.3	28.87	<0.001
25 ve üstü	40.0	60.0		
Doğum Yeri				
Kıbrıs	41.1	58.9	5.47	0.141
Türkiye	47.5	52.5		
İngiltere	46.2	53.8		
Diğer	55.0	45.0		
Medeni durumu				
Evli	37.5	62.5	6.97	0.073
Bekar	50.9	49.1		
Boşanmış	44.4	55.6		
Dul	42.0	58.0		
Çocuk sahibi				
Çocuğu yok	55.8	44.2	37.53	<0.001
Çocuğu var	34.5	65.5		
Yaşadığı yer				
Köy	40.1	59.9	3.55	0.060
Şehir	47.3	52.7		
Çalışma durumu				
Çalışıyor	44.4	55.6	0.02	0.882
Çalışmıyor	44.9	55.1		
Eğitim durumu				
Okuryazar değil	27.1	72.9	11.85	0.003
İlkokul-ortaokul	39.7	60.3		
Lise ve üzeri	48.2	51.8		
Aylık gelir				
1700 TL'den az	47.8	52.2	2.22	0.329
1701-10000 TL	43.3	56.7		
10000 TL ve üstü	39.0	61.0		
Fiziksel hastalığı				
Var	47.0	53.0	21.58	<0.001
Yok	20.9	79.1		
Kiminle yaşadığı				
Yalnız	46.2	53.8	22.91	<0.001
Eş/partner/sevgili	38.1	61.9		
Anne/baba/kardeş	56.6	43.4		
Diğer	52.7	47.3		
Alkol kullanımı				
Kullanmıyor	43.4	56.6	0.47	0.789
1-40 kez	46.4	53.6		
40 kez ve üzeri	44.5	55.5		
Sigara içme				
İçmiyor	45.0	55.0	0.84	0.658
1-40 kez	0.0	100.0		
40 kez ve üzeri	44.5	55.5		
Madde kullanımı				
Kullanmıyor	50.2	49.8	26.75	<0.001
Kullanıyor	32.1	67.9		
Depresyon				
Evet	42.5	57.5	6.27	0.012
Hayır	52.0	48.0		
TSSB				
Evet	42.7	57.3	5.645	0.018
Hayır	52.5	47.5		

FBB: Facebook bağımlısı birey; FBOB: Facebook bağımlısı olmayan birey

ilişkili olduğunu göstermiştir.^{14,15} Çalışmada, anne/baba/kardeş ile yaşayanlar arasında Facebook bağımlılık düzeyinin daha yaygın olduğu

saptanmıştır. Başka çalışmalarda, Facebook bağımlılığı ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.^{16,17} Genç olmak, bekar ve çocuk
Anadolu Psikiyatri Derg 2019; 20(özel sayı.1):5-9

8 Facebook bağımlılığının TSSB, depresyon ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi

Tablo 2. Lojistik regresyon analizi ile Facebook bağımlılığı ve risk etkenleri arasındaki ilişki

Demografik değişkenler	FBS>45 / FBS≤45	
	Odss Oranları	95% GA
Cinsiyet (kadın/erkek)	1.042	0.905-1.200
Yaş (25 yaş ve altı/üstü)	1.519	1.321-1.746**
Doğum yeri (Türkiye/Kıbrıs)	1.295	0.994-1.686
Kiminle yaşadığı (yalnız/aile-diğerleri)	1.037	0.848-1.267
Eğitim düzeyi (lise ve üzeri/lise altı)	1.773	0.896-3.506
Tütün kullanımı (40'dan fazla/az)	1.010	0.876-1.164
Alkol kullanımı (40'dan fazla/az)	1.018	0.788-1.314
Madde kullanımı (kullanıyor/kullanmıyor)	1.411	1.223-1.628**
Çocuk sahibi (evet/hayır)	1.615	0.591-0.773**
Yaşadığı yer (kırsal/kentsel)	1.179	0.988-1.408
Medeni durum (bekar/evli)	1.873	1.446-2.427**
İş durumu (çalışıyor/çalışmıyor)	1.020	0.786-1.324
Aylık gelir (3400 TL'den az/çok)	1.184	1.001-1.400*
Fiziksel hastalık (evet/hayır)	2.248	1.482-3.410**
Depresyon (evet/hayır)	1.370	1.019-1.843*
TSSB (evet/hayır)	1.488	1.071-2.067*

*: $p<0.05$; **: $p<0.001$; FBB: Facebook bağımlısı birey; FBOB: Facebook bağımlısı olmayan birey

sahibi olmamak FBB'lerin özelliklerinden bulunmuştur. Benzer bir araştırma, Facebook bağımlılığı riski yüksek olan kişilerin, sosyal olarak daha izole olduklarını, yalnız olduklarını, özgüvenlerinin düşük olduğunu ve Facebook bağımlılığı riski düşük olan kişilere göre daha genç olduklarını göstermiştir.¹⁸ FBB'leri, FBOB'lerden daha yüksek oranda madde kullandığı bulunmuştur. Diğer araştırmalarda, bağımlılıkların birbirleri üzerinde etkili ve ilişkili olduğu bildirilmiştir. Araştırmamızda Facebook bağımlılığının gençler arasında (25 yaş ve altı) yaşlı katılımcılara göre daha yaygın olduğu saptandı. Araştırmalar, Facebookun tüm yaş grupları tarafından kullanıldığını göstermiştir, ancak FBB'lerin %32'si 18-24 yaşları arasındadır.³

Sonuç olarak, alan yazında bağımlılıkların ruhsal etkenler ve psikiyatrik bozukluklarla yakından

ilişkili olduğu görülmüştür. Madde bağımlılığı araştırmalarına benzer bir sonuç olarak depresyon ve TSSB'nin FBB'ler arasında daha yaygın olduğu bulunmuştur.^{19,20} FB'nin bu bireylerde yaygın olmasının nedeni, Facebook bağımlılığının olumsuz duyguları gidermek için kendi kendini iyileştirme aracı olarak ortaya çıkan bir davranış biçimi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın güçlü yönleri, örneklem büyüklüğünün yeterliliği ve çok aşamalı tabakalı kota (randomize) kullanılmasıdır. Çalışmanın bir başka avantajı ise, büyük bir örneklem kullanılarak genellenebilirliğin artırılmasıdır. Ayrıca, FB düzeyinin depresyon ve TSSB ile ilişkisi standart araçlar kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın bulguları, bu alandaki yayınların azlığına katkıda bulunarak diğer araştırmacılara rehberlik edebilecektir.

KAYNAKLAR

1. Kuss DJ, Griffiths MD. Online social networking and addiction. A review of the psychological literature. *Intnl J Environ Res Public Health* 2011; 9:3528-3552.
2. Manyika J, Lund S, Bughin J, Woetzel JR, Stamenov K, Dhingra D. Digital globalization: The New Era of Global Flows. San Francisco: McKinsey Global Institute, 2016.
3. Global Digital Statistics. Internet and social media usage statistics 2014. <http://www.digitalajanslar.com/internet-ve-sosyal-medya-kullanici-istatistikleri-2014>. (Accessed August 28th, 2017)
4. Facebook Reports Second Quarter 2018 Results. Menlo Park, California. (July 25th, 2018) <https://www.prnewswire.com/news-releases/facebook-reports-second-quarter-2018-results-300686623.html> May 15, 2018.
5. Crandell et al. Human Development. McGraw-Hill. 2008.

6. Niemz K, Griffiths M, Banyard P. Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *Cyberpsychology & Behavior* 2005; 8(6):562-570.
7. Chou C, Condrón L, Belland JC. A review of the research on Internet addiction. *Educational Psychology Review* 2005; 17(4):363-388.
8. Zaremohzzabieh Z, Samah BA, Omar SZ, Bolong J, Kamarudin NA. Addictive Facebook use among university students. *Asian Social Science* 2014; 10(6):107.
9. Babayiğit A, Okray Z. Relationship between depressive symptoms and life satisfaction among university students. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology* 2019; 1(1):5-13.
10. Prout TA, Gerber LE, Gottdiener WH. Trauma and substance use: the role of defences and religious engagement. *Mental Health, Religion & Culture* 2015; 18(2):123-133.
11. Norman P, Elavarasan K, Dhandapani T. Facebook addiction and depression in adults. *International Journal of Community Medicine and Public Health* 2017; 4(8):2999-3004.
12. Çakıcı M, Çakıcı E, Karaaziz M, Babayiğit A. A review of problem and pathological gambling in North Cyprus. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology* 2019; 1(2):123-128.
13. Andreassen CS, Torsheim T, Brunborg GS, Pallesen S. Development of a Facebook addiction scale. *Psychol Rep* 2012; 110(2):501-517.
14. Başoğlu M, Şalcıoğlu E, Livanou M, Özeren M, Aker T, Kılıç C, et al. A study of the validity of a screening instrument for traumatic stress in earthquake survivors in Turkey. *J Trauma Stress* 2001; 14(3):491-509.
15. Beck AT, Ward CH, Mendelson M, Mock J, Erbaugh J. An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry* 1961; 4(6):561-571.
16. Sheldon P. The relationship between unwillingness-to-communicate and students' Facebook use. *J Media Psychol* 2008; 20(2):67-75.
17. Kim J, LaRose R, Peng W. Loneliness as the cause and the effect of problematic Internet use: The relationship between Internet use and psychological well-being. *CyberPsychology & Behavior* 2009; 12(4):451-455.
18. Price RK, Risk NK, Haden AH, Lewis CE, Spitznagel EL. Post-traumatic stress disorder, drug dependence, and suicidality among male Vietnam veterans with a history of heavy drug use. *Drug Alcohol Depend* 2004; 76:S31-43.
19. Conway KP, Compton W, Stinson FS, Grant BF. Lifetime comorbidity of DSM-IV mood and anxiety disorders and specific drug use disorders: results from the National Epidemiologic Surveon Alcohol and Related Conditions. *J Clin Psychiatry* 2006; 67(2):247-257.
20. Balan S, Widner G, Shroff M, Berk-Clark C, Scherrer J, Price RK. Drug use disorders and post-traumatic stress disorder over 25 adult years: Role of psychopathology in relational networks. *Drug Alcohol Depend* 2013; 133(1):228-234.